

Anni Vainionpää

MONITIETEELLINEN IDENTITEETTI

Identiteetin ja ammatti-identiteetin määritelmiä
opettajaopiskelijoita käsittelevissä tutkimuksissa

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
2022

TIIVISTELMÄ

Anni Vainionpää: Monitieteellinen identiteetti – Identiteetin ja ammatti-identiteetin määritelmiä
opettajaopiskelijoita käsittelevissä tutkimuksissa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma
Maaliskuu 2022

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin identiteetin jäsentelyä opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteettiä käsittelevissä tutkimuksissa. Opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteetti alkaa muokkautumaan jo opintojen aikana ja opettajan ammatillinen identiteetti on yksi tärkeimmistä työkaluista hänen työssään. Ammatti-identiteettiä pohditaan opettajankoulutuksessa erilaisten oppiaineiden näkökulmasta, mutta muutoin ammatti-identiteetin reflektointi saattaa jäädä pintapuoliseksi. Tässä kirjallisuuskatsauksessa haluttiin tutkia, miten opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteettiä on jäsenneilty aiemmissä tutkimuksissa.

Tutkimuksen aineisto kerättiin erilaisia tietokantoja käyttämällä ja aineistoksi valikoitui neljä tutkimusta, joissa tutkittiin opettajaopiskelijoiden ammatillista identiteettiä erilaisista näkökulmista. Kaksi neljästä tutkimuksesta oli suomalaisia, toiset kaksi olivat ulkomaisia. Tutkimuskysymyksenä tässä tutkimuksessa on, miten identiteetti on jäsenneilty opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteettiä käsittelevissä tutkimuksissa. Tutkimusmenetelmänä tässä tutkimuksessa on narratiivinen kirjallisuuskatsaus ja aineistoa käsiteltiin sisällönanalyysillä.

Tutkimustulokset jaettiin identiteetin ja ammatti-identiteetin käsitteiden alle. Identiteetin käsitettä oli käsitelty jokaisessa tutkimuksessa samoilla tavoilla, käyttäen psykologista ja sosiologista näkemystä identiteettikäsityksen taustalla. Ammatti-identiteettiä oli jäsenneilty osittain erilaisin tavoin. Ammatti-identiteettiä on käsitelty omana yhtenäisenä käsitteenään sekä tarkasteltu jakaen se omiin kokemuksellisiin ulottuvuuksiinsa. Identiteettiä ja ammatti-identiteettiä yhdistäviä tekijöitä tutkimustulosten perusteella on, että molemmat kehittyvät ja muokkautuvat läpi elämän. Lopputuloksena voi todeta, että opettajaopiskelijoiden ammatillista identiteettiä ymmärretään jokseenkin hajanaisesti, mutta, kuten identiteetinkin, sen määrittely on monitieteellistä ja monitulkintaista.

Avainsanat: opettajaopiskelija, identiteetti, ammatti-identiteetti

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	MONIULOTTEINEN IDENTITEETTI	6
2.1	Identiteetti.....	6
2.2	Ammatti-identiteetti	7
2.3	Opettajan ammatti-identiteetti	8
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	10
3.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	10
3.2	Tutkimusmenetelmä.....	10
3.3	Aineiston kerääminen	11
3.4	Aineiston analysointi	11
4	TULOKSET	13
4.1	Identiteetti.....	13
4.2	Ammatti-identiteetti	15
5	TULOSTEN TARKASTELUA JA POHDINTAA	18
5.1	Identiteettikäsitteiden rooli.....	18
5.2	Identiteettityö.....	19
5.3	Identiteetti opettajalle	20
6	POHDINTA	21
6.1	Tutkimuksen luotettavuus	21
6.2	Jatkotutkimusajatuksia	22
	LÄHTEET	23

1 JOHDANTO

Opettajan ammatti-identiteetti on yksi opettajan tärkeimmistä työkaluista. Jo opettajankoulutuksen alussa meille opettajaopiskelijoille painotetaan oman ammatti-identiteetin muodostamisen ja reflektion tärkeyttä. Tämän opinnäytetyön idea lähtikin luokanopettajaopintojen ensimmäisen opiskeluvuoden kurssitehtävistä, joissa monesti pyydettiin pohtimaan opiskelijan omaa ammatti-identiteettiä ja opettajuutta. Tehtävien suuri määrä aiheutti minussa ja muissa opiskelijakollegoissani turhautumista, sillä olimme vasta opettajaopintojen alkumetreillä ja meitä pyydettiin pohtimaan, millainen opettaja meistä tulisi viiden vuoden kuluttua. Vaikka opettajan ammatti-identiteetin rakentaminen aloitetaan jo opiskeluvaiheessa, korostavat Mälkki ym. (2020), että opiskeluaikana ammatti-identiteetin selkiytymättömyydestä on turha murehtia. Ammatti-identiteetti on jatkuvasti kehittyvä (Mälkki ym., 2020).

Identiteetti on koulutuksen näkökulmasta olennainen käsite. Opettaja ammatissaan omalta osaltaan tukee oppilaiden ja opiskelijoiden identiteetin muodostumista, samalla muodostaen ja kehittäen omaa ammatillista identiteettiään. Ropon (2015) mukaan identiteetti ohjaa ihmisen muodostamia suhteita; suhdetta itseen, toisiin ja ympäröivään maailmaan. Jos identiteetti muodostaa pohjan ihmisen kokonaisvaltaiselle käyttäytymiselle, olisiko identiteetin käsitettä syytä tarkastella erilaisin tavoin esimerkiksi opettajankoulutuksessa? Sen lisäksi, että pohdimme omaa ammatillista identiteettiämme, voisi olla hyvä pysähtyä sellaisten kysymysten äärelle kuten ”Millaista esimerkkiä identiteetin kehittämisestä näytän oppilaille?”, ”mikä rooli minulla on oppilaiden identiteetin kehityksessä?” ja ”miten tuen oppilaiden identiteetin kehittymistä parhaalla mahdollisella tavalla?”.

Beijaard (2018) artikkelissaan toteaa, että opettajankoulutus tai opettajaksi oppiminen tulisi nähdä opettajan identiteetin oppimisena. Annetaanko opettajaopiskelijoille siis tarvittavia työkaluja oman identiteettinsä pohdintaan opiskeluaikana vai jäävätkö tehtävänannot pintapuolisiksi?

Friesen ym. (2013) väittävät, että kaikkea ajankohtaista tutkittua tietoa identiteetistä ei ole yhdistetty tutkimuksissa, jotka käsittelevät opettajan ammatti-identiteettiä. Näyttäisi myös siltä, että tieteellinen tutkimuskin on tämän asian tiimoilta vielä hieman hämmentynyttä. Friesen ym. (2013) ovat myös sitä mieltä, että opettajan ammatti-identiteetin kehittymistä kokonaisuudessaan ei ole vielä ymmärretty. Jokaisella opettajaopiskelijalla oletetaan kuitenkin olevan jonkinlainen subjektiivinen käsitys siitä, mitä on olla opettaja tai minkälainen opettajan tulisi olla (Friesen ym. 2013).

Halusin tässä opinnäytetyössä tarkastella sitä, miten opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteettiä eli opettajuutta käsittelevät tutkimukset näkevät identiteetin eli minkälaisia käsityksiä opettajaidentiteetistä meidän omalla koulutusallamme on. Käsittelen tutkimuksessani opettajan ammatti-identiteettiä etenkin opettajaopiskelijan näkökulmasta, sillä olenhan itsekin luokanopettajaopiskelija. Tutkimusmateriaalina ovat tutkimukset ja artikkelit eivät kuitenkaan ole rajattuja luokanopettajaopiskelijoihin, sillä tällainen ratkaisu olisi sulkenut pois lähes kaikki Suomen ulkopuolella tuotetut tutkimukset ja artikkelit.

2 MONIULOTTEINEN IDENTITEETTI

2.1 *Identiteetti*

Voidakseen tutkia opettajan ammatti-identiteettiä, tulee identiteetin yleiskäsite määritellä ensin. Saastamoinen (2006) väittää, että minuuden ja identiteetin käsitteiden yksiselitteinen määrittely on ongelmallista. Käsitteen määrittelyä vaikeuttaa monenlaiset eri tulkinnat ja määritelmät kirjallisuudessa. Identiteettiä voi tarkastella niin historiallisesta, psykologisesta, filosofisesta kuin sosiologisestakin näkökulmasta, pääsemättä siltikään täysin tuon käsitteen olennaisimpaan olemukseen kiinni.

Identiteetti on käsitteenä väljä sanovat Brubaker ja Cooper (2000, Ropo, 2015 mukaan). Väljyys esiintyy esimerkiksi siinä, mihin käsitteellä kussakin tilanteessa viitataan. Käsitteen väljyys estää sen käytön analyyttisessä käyttötarkoituksessa (Brubaker ym., 2000, Ropo, 2015 mukaan). Hall (2000) nostaa myös esiin identiteetin käsitteen kehittymättömyyden ja sen, ettei käsitettä tieteellisellä tasolla ymmärretä tarpeeksi. Ropo (2015) määrittelee käsitteen kolmeen eri ulottuvuuteen 1) itseymmärrys tai kiinnostus itsestä, 2) erityisyys ja yhteisyys sekä 3) identiteetin yhteisöllinen asema. Hall (2000) keskittyykin identiteetin kulttuurilliseen puoleen, joka määrittelee meidän kuuluvan johonkin tiettyyn etniseen, rodulliseen, kielelliseen, uskonnolliseen tai kansalliseen kulttuuriin.

Identiteetti käsitteenä on kuitenkin vakiintunut kielenkäyttöömme, ja arkielämässä käsitämme identiteetin ymmärrykseksi siitä, kuka tai keitä olemme (Ropo, 2015). Identiteetti ei ole meille annettu, vaan sen muodostuminen vaatii pohdintaa ja tietoisuutta omasta itsestään. Saastamoinen (2006) kutsuu tätä ”identiteettityöksi”. Myös tunne siitä mihin kuulumme nyt ja tulevaisuudessa liittyy Saastamoisen mukaan arkikäsitteeseen identiteetistä. Nykyajan yhteiskunnassa kuuluvuuden tunne on ongelmallinen, sillä maailma muuttuu alati vauhdikkaammin, ja yksilön identiteettiä ennen määrittäneet ”suuret kertomukset”

eli yhteiskunnalliset rakenteet ovat muuttumassa, katoamassa tai jo kadonneet (Ropo, 2015; Saastamoinen 2006). Tätä identiteetin epävakautta Hall (2000) luonnehtii ”hajakeskittyneisyydeksi”. Hajakeskittyneisyys tarkoittaa identiteetin olevan jokseenkin paikaltaan siirtynyt tai pirstoutunut (Hall, 2000).

Ropo (2015) luonnehtii identiteetille sosiologisen sekä psykologisen määritelmän. Hänen määritelmänsä mukaan identiteetti sosiologisesta näkökulmasta pitää sisällään kansallisia tai yhteiskunnallisia jäsenyyden kategorioita (suomalainen, pohjoismainen), yhteisöllistä tai ammatillista asemaa kuvaavia jäsenyyksiä (opettaja, korkeakoulutettu) sekä erilaisia rooleja tai verkostoja. Identiteetti psykologisesta näkökulmasta voidaan ymmärtää yksilön kokemina tunteina olemisesta, kuulumisesta tai samaistumisesta. Nämä näkökulmat ovat huomattavan erilaisia, mutta nivoutuvat yhteen muodostaessaan ammatti-identiteetin käsitettä.

2.2 Ammatti-identiteetti

Mälkki ym. (2020) määrittelevät ammatti-identiteetin olevan käsitys omasta itsestään ammatillisena toimijana. Heidän mukaansa myös ammatti-identiteettiin kuuluu jatkuva kehitys (Mälkki ym., 2020). Tässä tutkimuksessa ammatti-identiteetti ja ammatillinen identiteetti käsitetään synonyymeiksi. Myös ammatillisen identiteetin käsitys identiteetin käsityksen mukana on kokenut muodonmuutoksen vakaasta ja pysyvästä alati muuttuvaksi ja uudelleen muotoiltavaksi. Ammatillisen identiteetin kehityksestä on tullut elämänmittainen projekti, kirjoittavat Eteläpelto ym. (2010). Ammatillinen identiteetti on yleisesti yhdistetty identiteetin sosiaalisiin aspekteihin, mutta sillä on myös Eteläpellon ym. (2010) mukaan persoonallinen puoli.

Illeris (2014) määrittelee kirjassaan identiteetin koostuvan osaidentiteeteistä (part-identity). Hänen mukaansa ammatti-identiteetti (work identity) on yksi tärkeimmistä, ellei tärkein identiteetin osa suurimmalle osalle aikuisista. Työ vie suuren osan ajastamme sekä on taloudellinen pohja elämällemme. Eteläpelto ym. (2010) esittävät myös samanlaisen kannan. Toisille työ on olennainen osa myös persoonallisen identiteetin rakentamista ja toisille työn rooli oli välineellisempi (Archer 2003, Billet ym. 2004, Eteläpelto ym. 2010 mukaan). Työelämän ja ammattiuran katkonaisuus sekä alanvaihdosten

yleistyminen nykyaikana aiheuttavat jatkuvaa tarvetta kehittää ammatillista identiteettiä (Eteläpelto ym., 2010).

Illeriksen (2014) mukaan ammatti-identiteetin kehittymiseen vaikuttavia oppimisprosesseja ei voi irrottaa ihmisen yksilöllisen identiteetin kehittymisestä. Näin ollen myös yksilön henkilökohtainen kehittyminen vaikuttaa ammatti-identiteetin kehittymiseen. Mälkin ym. (2020) mukaan ammatti-identiteetti syntyy työhön liittyvissä vuorovaikutustilanteissa sekä ihmisen omissa pohdinnoissa osana yksilön henkilökohtaista kasvua ja kehitystä. Ammatillinen identiteetti kehittyy niissä yhteisöissä ja yhteiskunnallisissa tilanteissa, joissa kukin ammattilainen elää, toteaa Eteläpelto ym. (2010).

Eteläpelto ym. (2010) määrittelevät ammatilliseen identiteettiin kaksi eri ulottuvuutta: nykyisen ja tulevan. Heidän mukaansa ammatillinen identiteetti on ihmisen käsitys omasta itsestään ammatillisena toimijana, sillä hetkellä sekä käsitys siitä, millaiseksi toimijaksi haluaa tulla. Ropo (2015) määritteli identiteetin käsitteeseen kuuluvan tunteita kuuluvuudesta ja samaistumisesta, ammatilliseen identiteettiin kuuluvat myös pohdinnat ”mihin kuulun?” ja ”mihin samaistun?”. Useat eri tutkijat nostavat esille identiteetin käsitteen suuret muutokset viime vuosien aikana (Eteläpelto ym., 2010; Ropo, 2015; Saastamoinen, 2006), eivätkä Eteläpelto ja Vähäsantanen ole poikkeus. He kertovat artikkelissaan, että nykyisten määritelmien mukaan identiteetti on pirstaloitunut, dynaaminen ja alati muuttuva. Identiteetti voidaan jatkuvasti neuvotella uudelleen tiedon ja taidon lisääntyessä. (Eteläpelto ym., 2010) Ammatillisen identiteetin kautta jäsenellään ja ymmärretään esimerkiksi ammatillista kehittymistä, asenteita sekä merkityksiä työssä (Mouhu 2021).

2.3 Opettajan ammatti-identiteetti

Kun ammatillisen identiteetin käsite on tämän tutkimuksen rajoissa määritelty, on aika tarkastella hieman, minkälaisia olennaisia piirteitä nimenomaan opettajan ammatilliseen identiteettiin liittyy. Opettajuus on vahvasti sidonnainen aikansa kulttuuriin ja normeihin. Kivasen (2013) mukaan on kuitenkin muutamia piirteitä, jotka ovat historian aikana sisältyneet opettajuuteen. Näitä piirteitä ovat muun muassa käsitykset ihmisestä, tiedosta ja oppimisesta sekä eettisyys, autonomia ja opettajan rooli yhteiskunnallisena toimijana. Fornaciari ym. (2015)

artikkelissaan toteaa, että nykypäivänä edelleen opettajan ammatti nähdään enemmän tai vähemmän kutsumusammattina. Tuo kutsumuksen eetos Forniciarin ym. (2015) mukaan poistaa vastaan taistelevat ja normalisoi kapinoijat.

Korpinen (1995, Kovanen 2013, mukaan) määrittelee opettajaksi opiskelun olevan kokonaisvaltaista kasvua, sosialisatioprosessi, jossa opiskelijat tutustutetaan opettajan ammattikulttuuriin. Tuo prosessi muokkaa niin persoonallisuutta kuin minäkäsitystäkin (Korpinen, 1995, Kovanen, 2013 mukaan). Identiteetin käsitteeseen kuuluvat pohdinnat omista arvoista ja merkityksistä ovat myös osa opettajaksi opiskelevan ammatti-identiteetin rakentamisen prosessia. Opettajaksi kasvaminen kuitenkin heijastaa myös ammattikuntaan kuuluvan kulttuurin osaksi pohdintaa. ”Kuka minä olen ammattikuntani edustajana?” (Kovanen, 2013). Kostiainen ym. (2018) mukaan aikamme käsitys opettajuudesta pitää sisällään ajatuksen, että opettaminen on tunteellinen, relationaalinen, eettinen ja innovatiivinen ammatti. Opettajuus lasketaan eettisesti tärkeäksi ammatiksi, sillä opettaja on vastuussa oppilaidensa oppimisesta ja kehityksestä.

Lapinojan ym. (2010) mukaan opettajan ammatillisuuden kuten myös kasvatuksen päämääränä on hyvä elämä ja siihen olennaisesti kuuluvina käsitteinä autonomia ja yksilön vapaus. Forniciari ym. (2015) kuitenkin väittävät, että tämä kasvatuksen päämäärä olisi hautautunut innovaatio- ja kehityskeskustelun alle. Nykyaikaiseen autonomian käsitteeseen kuuluu Lapinojan ym. (2010) mukaan olennaisesti ajatus, että ihminen ei toimi vain oman etunsa ja mielihalujensa mukaan, vaan hyvä elämä syntyy osana yhteisöä ja yhteisön hyvinvointia. Etiikan näkökulmasta opettajan rooli on merkittävä, sillä opettaja on olennainen osa yhteiskunnallista kasvatusinstituutiota ja kasvatuksen tavoitteena on myös oppilaan autonomian kehittyminen.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten identiteetti on määritelty tutkimuksissa, jotka käsittelevät opettajaopiskelijan ammatti-identiteettiä sekä millä tavoin opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteetin kehittymistä on tutkittu.

Tutkimuskysymyksenä tässä tutkimuksessa on:

1. Miten identiteettiä on jäsenelty opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteettiä käsittelevissä tutkimuksissa?

3.2 Tutkimusmenetelmä

Tämän tutkimuksen menetelmänä on kirjallisuuskatsaus, joka menetelmänä kuuluu laadullisten tutkimusmenetelmien piiriin. Laadullinen tutkimus on Tuomen ym. (2018) mukaan kattokäsite, jonka alaisuudessa on monia eri määritelmiä niin laadullisesta tutkimuksesta kuin laadullisen tutkimuksen menetelmistäkin. Laadullisen tutkimuksen vastakohtana pidetään määrällistä eli kvantitatiivista tutkimusperinnettä.

Tarkemmin määriteltynä tutkimusmenetelmänä tässä tutkimuksessa toimii kuvaileva kirjallisuuskatsaus narratiivisella otteella, sillä tutkittava käsite on luonteeltaan moniulotteinen ja monimutkainen. Salminen (2011) määrittelee narratiivisen kuvailevan kirjallisuuskatsauksen olevan metodisesti kevyin. Narratiivinen ote antaa mahdollisuuden tarkastella tutkittavaa aihetta laajasti ja sen tulosten halutaan yleensä olevan helppolukuista. Koska halusin tarkastella erilaisia aineistoja ilman tarkkoja raameja aineiston valintaan, kuvaileva kirjallisuuskatsaus antoi minulle mahdollisuuden siihen.

Baumeisterin ym. (1997, Salminen, 2011, mukaan) mukaan kirjallisuuskatsauksen toteuttamisen taustalla voi olla viisi erilaista syytä. Tässä tutkimuksessa kirjallisuuskatsauksen syynä on se, että kirjallisuuskatsauksen avulla voi rakentaa tarkempaa kokonaisuutta valitusta aiheesta.

3.3 Aineiston kerääminen

Aineisto on hankittu tietokannoista kuten Andor sekä avoimista tietolähteistä kuten Google Scholar. Hain aineistoa sekä suomen että englannin kielellä, käyttäen erinäisiä variaatioita sanoista opettaja (teacher), ammatti-identiteetti (professional identity), opettajaidentiteetti (teacher identity) ja opettajuus.

Rajasin hakutuloksista pois opinnäytetöitä; pro gradu -tutkielmasta vastaavat ja alaspäin. Sisällytin väitöskirjat tutkimuksen aineistoon, sillä löysin kaksi väitöskirjaa, jotka olivat toteutettu tutkimuksessani käsiteltävästä aihepiiristä. Tähän tutkimukseen sopivia tutkimuksia löysin alun perin yli 20. Ensimmäisenä valikoin aineiston otsikoiden ja abstraktitekstien perusteella. Seuraavassa vaiheessa silmäilin valikoimiani tutkimuksia ja karsin pois tutkimuksia, joista oli vaikeaa löytää määritelmää ja käsitystä identiteetistä. Aineiston määrän ja analysoinnin vaikeuden perusteella karsin pois myös ammatillisia opettajia sekä ammatissa toimivia opettajia koskevat tutkimukset ja keskityin vain opettajaopiskelijoita tutkiviin tutkimuksiin. Viimeisenä tutkimuksista karsin pois ne, joista oli vaikeaa löytää identiteetin ja ammatti-identiteetin määritelmiä.

Loppujen lopuksi tämän tutkimuksen aineistoksi valikoitui neljä tutkimusta, joista kaksi on toteutettu Suomessa ja kaksi Suomen ulkopuolella. Suomen ulkopuolella toteutetut tutkimukset olivat Virosta ja Uudesta-Seelannista. Suomalaiset tutkimukset olivat molemmat väitöskirjoja, joista Laineen (2005) tutki luokanopettajaopiskelijoiden opettajuuden muodostamista ja ammatti-identiteetin ulottuvuuksia ja Hasarin (2019) tutkimus keskittyi matematiikan aineenopettajien ammatti-identiteetin muodostumiseen opetusharjoittelussa.

3.4 Aineiston analysointi

Identiteetin tutkimus osoittautui oletettua vaikeammaksi prosessiksi. Aloitin aineiston analysoinnin lukemalla jokaisen tutkimuksen teoreettisen viitekehysten sekä kappaleet, joiden otsikot viittasivat tavalla tai toisella identiteettiin tai

ammatti-identiteettiin. Useassa tutkimuksessa käytetty identiteettikäsitteily oli tiivistetty johdantoon, tiivistelmään tai omaksi kappaleekseen tekstissä. Analysoin identiteettiä ja ammatti-identiteettiä erikseen, sillä jokaisesta tutkimuksesta on mielestäni helpompi erottaa nuo kaksi käsitteistä toisistaan.

Aineiston analysoinnissa sisällönanalyysi antoi minulle tutkijana tarvittavat raamit, mutta myös vapauden tulkita aineistona käytettyjen tutkimusten sisältöjä ja käsitteistöä. Tuomen ym. (2018) mukaan sisällönanalyysi kuuluu sellaiseen tutkimusmenetelmien ryhmään, mitä ei ohjaa tietty teoria tai asemointi. Identiteetin käsite on monitieteellisesti tulkittu ja määritelty, kuten Laine (2005) tutkimuksessaan totesi, nuo tieteenalat täydentävät toisiaan ja luovat yhtenäisempää kuvaa identiteetistä kokonaisuutena.

Sisällönanalyysissä on tärkeää päättää, mitä asioita pitää tärkeinä ja mitä asioita painottaa tutkimusta tehdessään. Sisällönanalyysiä tehdessä on erilaisia menetelmiä aineiston käsittelyyn. Tässä tutkimuksessa on käytetty teemoittelua, joka Tuomen ym. (2018) mukaan pitää sisällään aineiston jakamista erilaisten teemojen alaisuuteen. Se pitää sisällään mahdollisuuden vertailla erilaisia sisältöjä ja aihepiirejä tuon teeman sisällä. Tässä tutkimuksessa teemoiksi valikoituivat identiteetti ja ammatti-identiteetti. Sisällönanalyysin tavoitteena on järjestellä uudelleen aineistona käytettävän materiaalin sisältö (Tuomi ym., 2018). Käytin itse aineiston järjestelyyn identiteetin ja ammatti-identiteetin teemoja. Analysointi tapahtui näihin käsitteisiin liittyvien tekstien ja tekstikappaleiden ympärillä.

4 TULOKSET

Tässä tutkimuksessa tavoitteena on selvittää, miten identiteetti on jäsenneily opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteettiä käsittelevissä tutkimuksissa.

Identiteetin jäsentelyllä tarkoitan tapaa, jolla kukin tutkija on tulkinut ja selventänyt tutkimusten tulosten valossa. Identiteetin määritelmiä ilmentävät tutkimustulokset on jaettu identiteetin ja ammatti-identiteetin käsitteiden alle. Tutkimusta tehdessäni huomasin, että koska identiteetti on käsitteenä ja tutkimuskohteena monimutkainen, oli identiteetin käsitteen jäsentely helpompi jakaa kahdeksi erilliseksi käsitteeksi.

Identiteetin määrittely tulosten osalta tarkoittaa siis tässä tutkimuksessa sitä, miten identiteettiä ja ammatti-identiteettiä on jäsenneily ja käsitelty kussakin tutkimuksessa. Osassa tuloksista korostuu etenkin tutkijan käyttämä identiteettikäsitteiden suuntaus. Tällaisia ovat esimerkiksi identiteetti sosiologian näkökulmasta tai narratiivinen identiteetti.

4.1 *Identiteetti*

Laine (2005) käsittelee identiteettiä psykologisesta, sosiologisesta ja filosofisesta näkökulmasta. Hänen tutkimuksessaan psykologinen käsitys identiteetistä pitää sisällään ihmisen sisäisen maailman sekä hänen ominaisuutensa. Sosiologinen näkökulma käsittelee taas yhteiskunnallisesti sidonnaista näkemystä siitä, että yhteiskunnalliset systeemit rakentuvat yksilöiden varaan. Myös Timoštšuk ym. (2010) erittelevät artikkelissaan identiteetille psykologisen ja sosiologisen näkökulman. Heidän tutkimuksessaan myös korostettiin, että psykologinen näkökulma keskittyy yksittäiseen ihmiseen ja sosiologiseen käsitykseen sisältyvät esimerkiksi yhteiskunnalliset ryhmät kuten etnisyyt, seksuaalinen suuntautuminen tai poliittiset mielipiteet. Laine (2005) nostaa esille myös

postmodernin identiteetin näkökulman, jossa ihmisen biologiset ja psyykkiset ominaisuudet kielletään ja ihmisen tulkitaan elävän rajattomassa maailmassa.

Identiteetti määriteltiin loppujen lopuksi Laineen (2005) tutkimuksessa minuuden kokemukseksi ja ammatillinen identiteetti minuuden kokemuksen olennaiseksi osa-alueeksi. Laine (2005) toteaa kaikkien tutkimuksen teoriapohjana käyttämiensä tutkimussuuntien täydentävän toisiaan ja luovan yhtenäisen kokonaisuuden identiteetistä. Hänen mukaansa identiteetin teoriataustan monitieteisyys oli tietoinen valinta, sillä identiteettiä ei ole järkevää tarkastella vain yhden tieteenalan näkökulmasta. Identiteetti on välttämättömästi psyykinen prosessi, jolla on omat historiansa ja kehityksen vaiheensa. Eri tieteenalojen näkemykset täydentävät Laineen (2005) mielestä toisiaan.

Friesen ym. (2013) käsittelevät identiteettiä tutkimuksessaan kehityspsykologisesta ja sosiaalipsykologisesta näkökulmasta. He jakoivat identiteetin erikseen mitattuihin osa-alueisiin. Näitä olivat esimerkiksi opettajaidentiteetti (teacher identity), henkilökohtainen identiteetti (personal identity) ja etninen tai kulttuurinen identiteetti (ethnic/cultural identity). Friesen ym. (2013) käyttivät jokaiseen identiteetin osa-alueen mittaamiseen joko valmiita mitta-asteikoita tai tuota kyseistä tutkimusta varten luotuja kysymyksiä. Henkilökohtaista identiteettiä mitattiin Eriksonin psykososiaaliseen kehitysteoriaan pohjatulla kysymyspatteristolla (MEPSI, Modified Erikson Psychosocial Stage Inventory), joka muokattiin vastaamaan modernin Uuden-Seelannin kulttuuria.

Eriksonin (1950, 1964, Friesen ym., 2013, mukaan) kehitysteorian mukaan ihmisen kehityksessä on kahdeksan vaihetta, joissa on omanlaisensa kehitystehtävä. Myöhäisessä teini-iässä kehitystehtävä on identiteetin muodostaminen ja epäonnistunut kehitystehtävä on identiteetin pirstoutuminen. Onnistuneessa identiteetin muodostuksessa ihminen onnistuu yhdistämään aiemman elämän identiteetit tulevaisuuden mahdollisten identiteettien kanssa. Olennainen osuus Eriksonin (1950, Friesen ym., 2013 mukaan) teorian mukaan identiteetin muodostuksessa on itsetietoisuuden ja yhtenäisyyden kokemus suhteessa identiteetin erilaisiin osa-alueisiin kuten ammattiin, romanttisiin kiinnostuksen kohteisiin sekä poliittisiin mielipiteisiin.

Hasari (2019) tutkii väitöskirjassaan opetusharjoittelun osallisuutta opettajaopiskelijoiden opettajaidentiteetin muodostumiseen. Hän käytti

tutkimuksessaan narratiivista lähestymistapaa identiteetin tutkimiseen, minkä mukaan ihminen rakentaa identiteettiään kerronnallisesti tarinoiden avulla ja suhteessa muihin. Hasarin (2019) mukaan narratiivisessa identiteettikäsitelyssä tarinat luovat ihmisen elämästä yhtenäisen kokonaisuuden. Sisällöllisesti tarinat muuttavat muotoaan vuosien varrella ja tärkeimmät tarinat ihminen omaksuu osaksi narratiivista identiteettiään.

Niin Hasarin (2019) kuin Timoštšuk ym. (2010) tutkimuksessa identiteetti on määritelty Rogersin ym. (2008, Hasari, 2019 mukaan) mukaan neljälle perusolettamukselle. Ensimmäiseksi, identiteetti on kontekstisidonnainen: identiteetti muotoutuu siis vuorovaikutuksessa esimerkiksi sosiaalisten ja kulttuuristen vaikutteiden kanssa. Toiseksi kontekstisidonnaisiin vuorovaikutustilanteisiin ihmisten kanssa liittyy tunteita. Kolmas perusolettamus on se, että identiteetti on epävakaata ja jatkuvasti muokkautuva. Neljänneksi identiteetti on asioiden merkitysten jatkuvaa uudelleen rakentumista.

4.2 Ammatti-identiteetti

Laineen (2005) tutkimus on poikkeuksellinen verrattuna muihin aineistona käytettyihin tutkimuksiin, sillä yksi hänen määrittelemistään tutkimuskysymyksistä vastaa tässä opinnäytetyössä asetettuun tutkimuskysymykseen. Laine (2005) tutkimuksessaan määrittelee, millaisille ulottuvuuksille luokanopettajan ammatillinen identiteetti muodostuu. Kyseessä on tutkijan itsensä luoma luokittelu, jonka pohjana hän on käyttänyt tutkimuksensa aineistoa (Laine 2005). Luokanopettajan ammatillisen identiteetin kokemuksellisia ulottuvuuksia Laine (2005) on määritellyt kahdeksan. Kokemuksellisiin ulottuvuuksiin kuuluvat esimerkiksi luokanopettajaopiskelijan kokemus itsestä ja omasta osaamisesta, tehtävä- ja toiminta-alueesta sekä toimintatavoista ja rooleista.

Laine (2005) korostaa, että opettajaidentiteetti rakentuu vain osittain koulutuksessa, vain osa opettajan professiosta näkyy opiskelijoille ja opettajankoulutus onnistuu näyttämään opettajaopiskelijoille vain osan opettajuudesta. Laineen (2005) mukaan opettajankoulutukseen tulevilla opiskelijoilla on valmiiksi subjektiivinen käsitys siitä, mitä on olla opettaja ja

millainen opettajan tulisi olla. Tämä opettajaideaali on olennainen osa opettajaopiskelijan ammatillisen identiteetin rakentumista, tosin joillakin opiskelijoilla ideaali on kouluun tullessa vasta esitietoisena. Opettajaideaalia pohjaa opettajapersoonallisuus, joka on sidonnainen opettajan omaan ammattiryhmään. Laine (2005) arveleekin, että tutkimustulokset olisivat huomattavan erilaisia, jos hän olisi luokanopettajaopiskelijoiden sijaan tutkinut aineenopettajaopiskelijoita tai pitkään ammatissa toimineita opettajia. Laine (2005) tiivistää opettajaidentiteetin olevan kehittyvä ja vuosien myötä syventyvä prosessi, jonka tuloksena on identiteetti, joka toimii pohjana opettajan päivittäiselle ammatilliselle toiminnalle kasvattajana sekä opettajana.

Timoštšuk ym. (2010) käyttävät tutkimuksessaan perustana Wengerin (1998, Timoštšuk ym. 2010 mukaan) oppimisen konseptia opettajan ammatillisen identiteetikäsityksen perustana. Tuon käsityksen mukaan opettajan ammatillinen identiteetti on itsetuntemusta (self-knowledge) opettamiseen liittyvissä tilanteissa, vuorovaikutussuhteita, jotka ilmenevät ammattiin liittyvissä tilanteissa, kuuluvuuden tunnetta sekä oppimisen kokemuksia.

Friesen ym. (2013) jakavat identiteetin useaan eri osa-alueeseen, joista yksi on opettajaidentiteetti. Opettajaidentiteettiä määritellään tutkimuksessa asteikoilla, joka on luotu tuota kyseistä tutkimusta varten. Kysymyksillä mitataan kolmea eri opettajaidentiteetin osa-aluetta: 1) miten opiskelijat kokevat itsensä opettajina, 2) kokivatko opiskelijat olevansa kyvykkäitä oppimaan ja kehittämään opettajalle kuuluvia ominaisuuksia ja 3) heidän omaehtoinen osallistumisensa lasten kanssa elämiseen ja olemiseen.

Hasari (2019) käyttää tutkimuksessaan ammatti-identiteetin määrittelyyn Rogersin ym. (2008, Hasari, 2019 mukaan) mallia, jossa on neljä ulottuvuutta, tätä mallia on edelleen syvennetty Daveyn (2013, Hasari, 2019 mukaan) mukaan koskemaan myös ammatti-identiteettiä. Mallin kulmakivenä on konteksti. Hasarin (2019) mukaan opettajankoulutuksessa tuo ammatti-identiteetin konteksti muodostuu ohjaavista opettajista, opiskelijakollegoista ja oppilaista tai opiskelijoista, riippuen minkä luokka-asteen opettajaopiskelija olet. Tutkimuksessa ammatti-identiteetti loppujen lopuksi määriteltiin kokonaisuudeksi, joka koostuu opettajaopiskelijan itsetunnosta osaamiseensa liittyen, reflektiosta, opettamiseen ja opiskelijoihin liittyvistä tunteista ja

uskomuksista. Hasari (2019) on tutkimuksessaan määritellyt ammatti-identiteetin myös suhteessa itsetuntoon, reflektioon, tunteiden käsittelyyn ja uskomuksiin.

5 TULOSTEN TARKASTELUA JA POHDINTAA

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten opettajaopiskelijoiden ammatillista identiteettiä on tutkittu, ja tarkemmin, miten identiteetti on noissa tutkimuksissa jäsenneilty. Tarkastelun alle otin neljä tutkimusta, joista kaksi oli suoritettu Suomessa ja kaksi ulkomailla.

5.1 Identiteettikäsitysten rooli

Identiteetin käsite on monitulkintainen ja siitä onkin lähes jokaisella tutkimusalalla erilainen määritelmä. Puhekielessä identiteetti määritellään ”minuudeksi”, ihmisen käsitykseksi omasta itsestä. Laineen (2005) tutkimuksessa identiteetti määriteltiin loppujen lopuksi ”minuuden kokemukseksi” ja ammatillinen identiteetti osaksi sitä. Laineen (2005) tutkimuksessa erilaisia käsityksiä identiteetistä käytettiin rinnakkain, sillä Laine totesi eri tieteenalojen käsitysten identiteetistä täydentävän toisiaan. Ihmisen identiteettiä voisi siis luonnehtia useiden eri ulottuvuuksien kokonaisuudeksi, johon kuuluu niin ihmisen sisäinen maailma kuin ihmisen ympärillä liikkuva ulkoinen ympäristö. Psykologinen ja sosiologinen käsitys identiteetistä kulkivat Laineen (2005), Timoštšuk ym. (2010) sekä Friesen ym. (2013) tutkimuksissa käsi kädessä. Näiden kahden eri suuntauksen voisi luonnehtia vastaavankin identiteetin pohjimmaisiiin kysymyksiin ihmisen sisäisestä maailmasta sekä suhteesta ympäristöön. Nuo luonnehdinnat ja käsitykset psykologisesta ja sosiologisesta identiteettikäsityksestä ovat linjassa myös Ropon (2015) kuvailemiin identiteettikäsityksiin.

Timoštšuk ym. (2010) ja Hasari (2019) käyttivät molemmat tutkimuksessaan Rogersin ym. (2008) mallia identiteetin perusolettamuksista. Tuon mallin mukaan perusolettamuksia on neljä kappaletta, ja ne yhdessä muodostavat perustan

identiteetille. Laineen (2005) tutkimuksessa opiskelijan ammatti-identiteetin jonkinlaisena perustana pidettiin ajatusta opettajuudesta, joka opiskelijoilla on jo korkeakouluun tullessaan. Laine (2005) puhuikin ”opettajaideaalista”, jolla tarkoitetaan käsitystä siitä, millainen opettajan tulisi olla. Opettajaideaali ei välttämättä ole opiskelijalla vielä tietoisena opiskelemaan tullessa. Laineen (2005) mukaan opettajaideaalia pohjaa opettajapersoonallisuus. Opettajapersoonallisuuden nähdään olevan sidonnainen opettajan omaan ammattiryhmään eli esimerkiksi luokanopettaja, aineenopettaja tai aikuisopettaja.

5.2 Identiteettityö

Jokaisessa tutkimuksessa identiteetin käsittelystä ja jäsentelystä nousi esille kantavana teemana identiteetin kehitys. Identiteetti kehittyy läpi elämän, se muokkautuu merkitysten, tunteiden ja kokemusten perusteella. Hasarin (2019) sekä Timoštšuk ym. (2010) tutkimuksissa identiteetin muokkautuvuus ilmenee Rogersin ym. (2008, Hasarin, 2019 mukaan) perusolettamusten perusteella. Yksi identiteetin perusolettamus on se, että se on epävarma, alati muokkautuva ja muuttuva. Tämä on linjassa tutkimuksen teoriapohjan kanssa. Saastamoinen (2006) kutsuu tätä identiteetin jatkuvaa muokkautumista identiteettityöksi.

Identiteetin muokkautumista vuosien varrella luonnehditaan varmasti työksi syystä. Eriksonin (1950, Friesen ym., 2013 mukaan) kehitysteoriassa identiteetin muodostaminen on kehitystehtävä, joka voi onnistua tai epäonnistua. Onnistuneesta kehitystehtävästä seuraa varma ja yhtenäinen identiteetti. Tiettyyn ikään kuuluva identiteetin muodostamisen tehtävä on ehkä hieman ristiriidassa nykyisen käsityksen kanssa, jossa identiteetti on jatkuvasti kehittyvä ja epävarma. Olisikin pohtimisen arvoinen kysymys, ovatko nuo molemmat näkökulmat edelleen paikkansa pitäviä? Voisiko Eriksonin identiteetin muodostamista pitää alati muokkautuvan identiteetin pohjatyönä, jonka pohjalta identiteetti muokkautuu aikuisiällä uusien kokemusten ja tunteiden valossa uudelleen ja uudelleen?

5.3 Identiteetti opettajalle

Opettajalle identiteetti on työkalu, jolla työtä tehdään jokaisen päivän jokainen hetki. Kaikkien opettajan ammatti-identiteetti ei rakennu persoonan pohjalle, mutta opettajalla on aina jonkinlainen ammatillinen identiteetti, opettajuus, jolle hän oman uransa rakentaa. Laineen (2005) mukaan koulunsa aloittavilla opettajaopiskelijoilla on jonkinlainen käsitys siitä, millainen opettajan tulisi olla. Tämä ”opettajaideaali” toimii jokaisen opettajaopiskelijan pohjana sille, millainen opettaja heistä tulee. Opettajan persoonallisuus ja identiteetti on tärkeä työkalu opettajalle, ja opettajankoulutuksessa voisi olla paikka opettaa opiskelijoita ymmärtämään identiteettityötä, jota he opettajaopintojen aikana tekevät.

Opettajan ammatti-identiteetti alkaa muotoutumaan jo opiskeluaikana (Mälkki ym., 2020), mutta se jatkaa kehittymistä ja muotoutumista koko opettajan työuran ajan. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella opettajan ammatti-identiteetti on moniulotteinen ja se pitää sisällään useita erilaisia ominaisuuksia ja osa-alueita. Tutkimukset pitivät sisällään opettajaopiskelijoiden kykyjä, käsityksiä ja tunteita.

6 POHDINTA

6.1 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin olennaisena käsitteenä on reflektointi. Reflektio on oman toiminnan kriittistä arviointia ja analysointia (Saaranen-Kauppinen ym. 2006). Saaranen-Kauppisen ym. (2006) mukaan tutkijan on tärkeää arvioida, mitä hän on tehnyt, mitä hän ei ole tehnyt, ja miksi näin. Tutkimuksen tekemisen arviointia tulisi tehdä koko tutkimusprosessin ajan. Tuomen ym. (2018) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen luotettavuuden arviointi lähtee laadullisen tutkimuksen ominaisesta luonteesta, jossa kulmakivenä on ihmisen ymmärrys toisesta. Jos tutkija käyttää aineistonaan haastatteluja, on tutkijan tärkeää ymmärtää haastateltavaa. Kirjallisen aineiston käytössä ongelmaksi voi muodostua se, että tutkijan täytyy ymmärtää toisen yksilön kirjoittamaa tieteellistä tekstiä. Tässä tutkimuksessa aineisto rajautui osaksi Tuomen ym. (2018) mainitseman ongelman perusteella, sillä rajasin pois tutkimukset, joista minun käsitykseni mukaan ei ollut johdettavissa tutkimuskysymykseen vastausta.

Tutkijana minun on tärkeää tiedostaa oma ennakoasenteeni identiteetin käsitteeseen ja sen käsittelyyn opettajankoulutuksessa. Koska tutkimusidea on lähtenyt turhautumisen tunteista, oli tutkimusta aloittaessa haastavaa palauttaa kriittinen, neutraaliin pyrkivä ja utelias asenne opettajaopiskelijan ammatillista identiteettiä kohtaan.

Saaranen-Kauppisen ym. (2006) mukaan tekstiä analysoidessa tulisi tehdä perusteltuja ja aukikirjoitettuja kategorisointeja. Yksi mahdollisista perustelutyyleistä ovat suorat lainaukset aineistosta. Tutkimuksen tuloksissa tein tietoisesti valinnan jättää suorat lainaukset pois tekstistä. Koska identiteetin käsite on niin monisyinen, olivat tuloksiin käytetyt tekstipätkät pitkiä ja monisyisiä. Tulokset olivat tekstissä niin hajallaan, ettei suorista lainauksista olisi tullut tutkimuksen tulosten kannalta lisäarvoa.

Tutkimustulosten toistettavuuden kannalta on tärkeää huomioida, että analysoin tässä tutkimuksessa vain neljää aiempaa tutkimusta. Tutkimustulokset olisivat varmasti erilaiset käyttäessä eri tutkimuksia aineistona, sillä identiteettiä määriteltiin myös tämän tutkimuksen sisällä monin eri tavoin. Aineiston määrä rajautui omalta osaltaan kandidaatintutkielman raameissa, sillä aineistoa laajentamalla tutkimusprosessi olisi kasvanut isommaksi.

6.2 Jatkotutkimusajatuksia

Identiteetti ja ammatti-identiteetti on paljon tutkittu, mutta moninainen ja monimutkainen tutkimusaihe. Tämän tutkimuksen pohjalta jatkotutkimuksissa voisi käsitellä esimerkiksi tarkemmin erilaisia lähestymistapoja, keräillä ja analysoida erilaisia kysymysmenetelmiä sekä lähestymistapoja opettajaopiskelijoiden identiteetin tutkimukseen.

Ajatuksenani oli jatkaa tätä samaa aihetta myös pro gradu -tutkielmani kanssa. Suunnittelin käsitteleväni tässä tutkimuksessa aiemmin tehtyä tutkimusta sekä kirjallisuutta aiheesta. Seuraavassa opinnäytetyössäni haluaisin keskittyä Tampereen yliopiston opettajaopiskelijoiden käsityksiin omasta opettajaidentiteetin rakentamisestaan opiskeluaikana. En ole vielä päättänyt, mihin osa-alueeseen haluan keskittää tutkimuksen, mutta vaihtoehtoja on monia. Todennäköisin tutkimusmetodini on laadullinen tutkimus, jossa analysoin tutkimuksessa haastateltujen opettajaopiskelijoiden käsityksiä opettajaidentiteetin muodostamisesta. Voin rajata tutkimuksen joko luokanopettajiin tai ottaa mukaan myös varhaiskasvatuksenopettajia ja aineenopettajia.

LÄHTEET

- Beijaard, D., (2019) Teacher learning as identity learning: models, practices, and topics, *Teachers and Teaching*, 25 (1),1-6
<https://doi.org/10.1080/13540602.2019.1542871>
- Eteläpelto, A. & Vähäsantanen, K. (2010) Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Teoksessa A. Eteläpelto & J. Onnismaa (toim.) *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu* (1.-3. painos, s. 26-43) Vantaa, Hansaprint Oy.
- Fornaciari, A., & Tervasmäki, T. (2015). Opettajamyytit elävät ja voivat hyvin opettajankoulutuksessa, *Alusta*, Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan verkkojulkaisu
<https://www.tuni.fi/alustalehti/2015/04/21/opettajamyytit-elavat-ja-voivat-hyvin-opettajankoulutuksessa/>
- Friesen, M., D. & Besley, S., C. (2013). Teacher identity development in the first year of teacher education: A developmental and social psychological perspective, *Teaching and Teacher Education* 36, 23-32
<https://doi.org/10.1016/j.tate.2013.06.005>
- Hall, S., Lehtonen, M. & Herkman, J. (1999) *Identiteetti*, Vastapaino
- Illeris, K. (2013). *Transformative Learning and Identity*. Taylor & Francis Group
- Kostiainen, E. & Rautiainen, M. (2013). Opettaja kolmannelle vuosituholle. Teoksessa E. Kostiainen & M. Rautiainen, (toim.) *Luokanopettajan omakuva*. (s. 5-7) Jyväskylän yliopistopaino.
- Kostiainen, E. & Rautiainen, M. (2013). Voiko uutta koulua luoda opettajankoulutuksessa? Teoksessa E. Kostiainen & M. Rautiainen, (toim.) *Luokanopettajan omakuva*. (s. 7-19) Jyväskylän yliopistopaino.
- Kovanen, A. (2013). Kuinka minusta tuli minä? Oman opettajuuden kehittyminen opettajankoulutuksessa. Teoksessa E. Kostiainen & M. Rautiainen, (toim.) *Luokanopettajan omakuva*. (s. 49-57) Jyväskylän yliopistopaino.

- Lapinoja, K.-P. & Heikkinen H. L. T. (2010) *Autonomia ja opettajan ammatillisuus*. Teoksessa A. Eteläpelto & J. Onnismaa (toim.) *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu* (1.-3. painos, s. 26-43) Vantaa, Hansaprint Oy.
- Mouhu, H. (2021). *Teacher training school supervising teachers' professional identity negotiation* [Väitöskirja, University of Jyväskylä] JYU Dissertations. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8793-0>
- Mälkki, K. & Mansikka-aho, A. (2020) *Kasvatustieteen Taskutuutori: Raketti ajattelun avaruuteen!* (1. painos). Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1438-5>
- Ropo, E. (2015) *Identiteetti tutkimuskohteena* Teoksessa E. Ropo, E. Sormunen & J. Heinström (toim.) *Identiteetistä informaatiolukutaitoon: tavoitteena itsenäinen ja yhteisöllinen oppija* (17-26) Tampere University Press
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). *KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto* [verkkójulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus> (Viitattu 9.3.2022)
- Saastamoinen, M. *Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina*. Teoksessa P. Rautio & M. Saastamoinen (toim.) *Minuus ja identiteetti* (s. 170-179) https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/95382/minuus_ja_identiteetti_2006.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=170
- Timošćuk, I. & Ugaste, A. (2010). Student teachers' professional identity, *Teaching and Teacher Education*, 26(8), 1563-1570, <https://doi.org/10.1016/j.tate.2010.06.008>
- Tuomi, J. & Sarajärvi A, (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Tammi.